KORTERE MEDDELELSER

DEN INTEREUROPÆISKE BETALINGSORDNING

I krigens sidste år gik den europæiske samhandel næsten helt i stå. Da den efter krigens afslutning blev genoptaget, skete det inden for rammerne af tosidige handels- og betalingsaftaler. Men i modsætning til, hvad der var tilfældet under 30'ernes clearingaftaler, søgte man nu at give systemet en vis smidighed ved at tillade overtræk inden for betalingsaftalerne. I særdeleshed gjaldt dette de betalingsaftaler, som England indgik med landene på Europas fastland. Således pådrog Danmarks Nationalbank sig i 1946 inden for rammen af den dansk-engelske betalingsaftale af 16. august 1945 en gæld til Bank of England på 6—700 mill. kr., den såkaldte valutapukkel.

Forudsætningen for, at dette system kunne fungere nogenlunde tilfredsstillende, måtte være, at det ene land ikke til stadighed var i debet eller i kredit over for det andet, men at saldoen svingede op og ned omkring ligevægtspunktet. Den manglende balance i landenes indbyrdes konkurrenceevne hindrede imidlertid en sådan ligevægt. I 1947 var de fleste konti overtrukket i en sådan grad, at systemets smidighed gik tabt, og man kom ind på at stille krav om streng gensidighed i import og eksport. Denne mangel på kreditmuligheder truede alvorligt med at hindre den fremgang i Europas handel, som ellers naturligt ville følge med produktionens stigning.

I sommeren 1947 påbegyndtes det økonomisk-politiske samarbejde mellem de vesteuropæiske lande, som førte til oprettelsen af Den europæiske Samarbejdsorganisation (O.E.E.C.) og til Marshallplanens virkeliggørelse. Fra første færd stod det klart, at dette samarbejde ikke blot måtte tilsigte en løsning af Europas dollarproblem, men også måtte sigte mod tilvejebringelsen af friere flersidige betalingsforhold imellem de europæiske lande indbyrdes. Det har vist sig, at denne opgave ingenlunde var let at løse, og indtil nu har Marshallplanen givet mindre resultater på dette område end med hensyn til de enkelte landes indre genopbygning.

Som led i bestræbelserne for at skabe et flersidigt europæisk betalingssystem (mangesidig udligning) har man benyttet tre forskellige metoder. For det første har man oprettet en „*multilateral kompensation*", d.v.s. en ordning, der gør det muligt at modregne over- og underskudssaldi mod hinanden på trekantet eller flersidigt grundlag, således at der ikke kræves bilateral balance, d.v.s. balance mellem landene to og to. For det andet har man en kortere tid tilladt anvendelsen af Marshalldollars i den intereuropæiske handel, således at et land kunne dække en merimport fra et andet O.E.E.C.-land ved hjælp af dollars i stedet for at skulle begrænse sin import ved restriktioner. Og for det tredie har man organiseret en intereuropæisk kreditgivning i tilknytning til Marshallhjælpen gennem de såkaldte trækningsrettigheder.

Flersidig modregning af saldi.

Den multilaterale kompensation indførtes første gang allerede 1947 ved en aftale af 18. november, der blev indgået mellem Belgien, Holland, Luxembourg, Frankrig

og Italien. Ordningen gik ud på, at saldi på betalingsoverenskomster mellem de deltagende lande ved udgangen af hver måned skulle udlignes i et centralt organ, som modtager indberetning om skyld og tilgodehavender på det pågældende tidspunkt fra landenes centralbanker. Som clearingorgan valgtes Banken for internationale Betalinger i Basel (Bank for International Settlements, fork. B.I.S.). De fem nævnte lande blev permanente medlemmer, idet de underkastede sig en automatisk udligning af forhåndenværende saldi. Desuden tiltrådte efterhånden Danmark, Norge, Sverige, Storbritannien, Grækenland, Østrig, Portugal, Bizonen og den franske zone i Tyskland som fakultative medlemmer. For deres vedkommende krævedes der samtykke i hvert enkelt tilfælde, for at en af B.I.S. foreslået udligning kunne gennemføres.

Denne ordning er siden bibeholdt, omend i udvidet og ændret form, ved overenskomster af 16. oktober 1948 og 7. september 1949, den sidstnævnte med gyldighed indtil udgangen af juni 1950. Ordningen omfatter nu alle O.E.E.C.-lande, og sondringen mellem permanente og fakultative medlemmer er ophævet. I stedet skelnes mellem kompensationer af første og anden grad. Førstegradskompensationer foregår automatisk. De omfatter de tilfælde, hvor et antal saldi kan nedbringes eller fjernes, uden at nogen saldo derved forøges. Har f. eks. Danmark en debetsaldo på Norge, som atter har en debetsaldo på Sverige, der i sin tur har en debetsaldo på Danmark, vil disse tre saldi kunne nedbringes med den mindste saldos beløb.

Andengradskompensationer kræver derimod tilladelse fra alle de lande, der berøres deraf. Eksempelvis kan man tænke sig, at Danmark står i debet over for Norge, Norge over for Sverige, men Sverige i kredit over for Danmark. Her kan Norges gæld til Sverige modregnes mod Norges tilgodehavende i Danmark, men kun på betingelse af, at Danmarks gæld til Sverige forøges.

Omfanget af den flersidige kompensation har hele tiden været ret begrænset. I perioden oktober 1948—december 1949 omfattede den et samlet beløb på 161,4 mill. $. Heraf var Danmarks andel 17 mill. $. Næsten alle kompensationer har været af første grad, idet man kun i undtagelsestilfælde har kunnet opnå den fornødne tilslutning til gennemførelse af andengradsudligninger. Det modregnede totalbeløb udgør ca. 1½ % af den samlede handel mellem deltagerlandene i den nævnte 15-måneders periode.

Brug af dollars i europæisk samhandel.

I de første måneder efter Marshallhjælpens ikrafttræden i april 1948 var det i en vis udstrækning muligt at anvende Marshalldollars til intereuropæiske betalinger. Det førte imidlertid med sig, at lande, der var ivrige efter at skaffe sig dollars, begrænsede deres indførsel fra andre europæiske lande for derved at tilvejebringe kreditsaldi, som skulle betales helt eller delvis i dollars. Man forlod derfor denne metode og indførte i stedet trækningsrettigheder i europæisk valuta.

Trækningsrettighederne.

Overenskomsten om en intereuropæisk betalingsordning af 16. oktober 1948 indeholdt bestemmelser om, at en del af den amerikanske hjælp til de europæiske lande blev gjort betinget af, at de pågældende lande ydede tilsvarende beløb i deres egen valuta som gave til andre O.E.E.C.-lande. F. eks. var 6,5 mill. $ af Belgiens Marshallhjælp betinget af, at det samme beløb i belgiske francs blev stillet til Danmarks rådighed til dækning af en dansk merimport fra Belgien.

Indtil sommeren 1948 var alle trækningsrettigheder fuldt bilaterale, d. v. s. de kunne ikke overføres til et andet land end det, der havde bevilget dem. Danmark kunne således ikke anvende sin trækningsret på Belgien til køb af franske varer i stedet. Dette gjorde systemet temmelig stift,

da det var svært at beregne forud, hvor stor merimport eller mereksport man ville få i forhold til hvert enkelt land. Ved den nye betalingsoverenskomst af 7. september 1949 ændredes dette i nogen måde, idet man bestemte, at en fjerdedel af trækningsrettighederne skulle være multilaterale, altså ikke knyttet til anvendelse i noget bestemt land.

Indtil udgangen af juni 1949 var der ydet 818 mill. $ i trækningsrettigheder, hvoraf dog kun 677 mill. $ udnyttedes. For den følgende 12-måneders periode til 30. Juni 1950 er der ydet 802 mill. $. Heraf var ved årsskiftet udnyttet 316,5 mill. $. For de 15 måneder fra oktober 1948 til udgangen af 1949 omfattede de udnyttede trækningsrettigheder således på det nærmeste en milliard $, hvilket udgør 8—9 % af den intereuropæiske samhandel i samme tidsrum.

Danmark fik i første periode tildelt trækningsrettigheder for i alt 11,9 mill. $, hvoraf 11,1 mill. udnyttedes. Omvendt skulle vi yde 5,1 mill. i trækningsrettigheder til andre lande. Heraf udnyttedes kun 3,1 mill. I henhold til aftaler, der senere er godkendt af den amerikanske Marshall-administration, er de ikke udnyttede trækningsrettigheder på Danmark annuleret, uden at Danmark har mistet nogen tilsvarende dollarhjælp. Også den uudnyttede del af Danmarks trækningsrettigheder på andre lande er bortfaldet.

I den anden periode er Danmark gået ind på at yde trækningsrettigheder til Grækenland, Portugal og Tyrkiet for i alt 7,7 mill. $, medens der omvendt er bevilget os trækningsrettigheder på Belgien og Frankrig for 22,6 mill. $. Heraf var til udgangen af 1949 udnyttet henholdsvis 1,7 og 16,0 mill. $. Danmark har således i begge perioder modtaget større beløb i trækningsrettigheder end det har ydet.

Forhandlingerne om en europæisk betalings-union.

Det voldte i sommeren 1949 stort besvær at enes om forlængelsen af den europæiske betalingsordning, og ganske kort tid efter, at forhandlingerne omsider var ført til afslutning ved overenskomsten af 7. september 1949, indtraf der begivenheder, som på afgørende vis ændrede ordningens forudsætninger. Efter devalueringen den 18. september måtte det forventes, at de beregnede saldi, der var lagt til grund for de aftalte trækningsrettigheder, i mange tilfælde ville ændre sig stærkt. Og med vedtagelsen i Paris på rådsmødet i O.E.E.C. den 2. november om liberaliseringen af den intereuropæiske handel måtte man vente yderligere skævheder i betalingsbalancernes udvikling, idet handelens frigivelse ikke ville øge alle landes import og eksport parallelt.

Behovet for en ny og mere effektiv betalingsordning var således meget iøjnefaldende. I rådsbeslutningen af 2. november anerkendtes dette, idet man i umiddelbar fortsættelse af bestemmelserne om handelens liberalisering indføjede en vedtagelse om, at der skulle „tilvejebringes øget transferabilitet (overførselsmulighed) mellem medlemslandenes valutaer ved passende foranstaltninger i den næste intereuropæiske betalingsordning og ved sådanne yderligere foranstaltninger og centralorganer, der maatte være egnede til dette formål".

Det besluttedes at fremskynde udarbejdelsen af en ny betalingsordning, således at den kunne træde i kraft først på foråret 1950, altså før den bestående ordning normalt skulle være udløbet ultimo juni. Forhandlinger om nyordningen påbegyndtes derfor allerede i december på grundlag af udkast, der tilstilledes O.E.E.C. fra Amerika, Storbrittanien, Holland og Danmark. Også fra Europabevægelsens økonomiske kommission udsendtes et forslag til en betalingsordning. I løbet af januar førtes forhandlingerne så vidt frem, at et afsnit om principperne for en europæisk betalingsunion kunne indføjes i den rapport, som O.E.E.C. i begyndelsen af februar tilstillede den amerikanske regering vedrørende Marshallplanen.

Der var dog i dette udkast en række spørgsmål, som henstod uløste, og overvin-

delsen af disse problemer har siden vist sig meget vanskelig. England har indtaget en henholdende stilling under hensyn til den ustabile politiske situation før og efter valget, og afgørende forhandlinger har først kunnet komme i gang efter udenrigsministermødet i London i sidste halvdel af maj.

Den foreslåede ordnings principper.

I henhold til det foreliggende udkast skal der oprettes en europæisk betalings-union (European Payment Union, E.P.U.), der tænkes administreret af B.I.S. Kompensation af saldi foregår som hidtil, men de nettosaldi, der ikke lader sig modregne, overtages af unionen. Hvert medlemsland får således i stedet for en række bilaterale saldi — nogle i debet, andre i kredit — over for de øvrige lande en enkelt nettosaldo, enten i debet eller i kredit, over for unionen. Hvert land skal yde unionen kredit inden for et vist beløb og af en vis varighed. Omvendt har hvert land ret til at stå i debet over for unionen inden for visse grænser.

Der skelnes mellem en kortvarig „sving"-kredit, bestemt til at dække normale sæsonmæssige forskydninger på et lands betalingsbalance, og en såkaldt „semi-permanent" kredit af noget længere varighed, beregnet på at give et land mulighed for at tilpasse sin politik efter nye forudsætninger, f. eks. en liberalisering. Har et land udtømt sin svingkredit, således at den semi-permanente kredit tages i brug, skal der indbetales dollars til unionen til delvis dækning af betalingsunderskudet. Den semi-permanente kredit dækker således ikke hele underskudet. Jo større dette bliver, desto større en del deraf skal dækkes ved dollars. Omvendt vil et kreditorland, når dets tilgodehavende hos fonden overstiger den korttidskredit, det er pligtigt at yde, modtage en vis procentdel af yderligere tilgodehavender i dollars.

Medlemslandenes underskud og overskud over for unionen er totalt af samme størrelse. Men det kan tænkes, at tilgodehavenderne er koncentreret på færre lande end gælden. I så fald kommer unionen til at udbetale flere dollars, end den modtager. Den må derfor være i besiddelse af en startkapital i dollars. Til dette øjemed vil der af Marshallhjælpen for 1950/51 blive båndlagt et beløb på 600 mill. $.

Kreditgrænserne og dollarbetalingernes størrelse er endnu ikke fastlagt. De europæiske kreditorlande Belgien, Schweiz og Italien er tilhængere af ret snævre kreditgrænser og store dollarbetalinger. England ønsker derimod at begrænse muligheden for tab af dollars. De nordiske lande slutter sig ret nært til de engelske synspunkter og fremhæver navnlig betydningen af, at tilpasningen til balance over for unionen ikke ensidigt væltes over på debitorlandene og ved at nødvendiggøre kreditindskrænkninger for at hæmme investering og import medfører arbejdsløshed i disse. Frankrig og Holland indtager en mæglende stilling. U.S.A. sympatiserer i princippet med kreditorlandenes synspunkter, men er stærkt interesseret i at bevare enigheden og drage England med ind i ordningen. En betingelse for, at dette skal lykkes, vil det uden tvivl være, at der træffes en sådan ordning af forholdet mellem betalingsunionen og sterlingområdet, at sterling kan bevare og videreudvikle sin position som international afregningsvaluta.

27. maj 1950.